

του Χρήστου Παρίδη

ΑΕΙΤΕ ΕΔΩ ΤΟ TRAILER

Από μικρή περνούσα από την Εβραϊκή, άκουγα το όνομα και δεν ήξερα τι είναι αυτό το πράγμα. Με τα χρόνια ένωθα ντροπή που δεν είχα μπει στη διαδικασία να μάθω». Αν η Μαρία Μπούα ένωθε ντροπή για το ότι δεν ήξερε τίποτα για ένα σημαντικό κομμάτι της ιστορίας του τόπου της, πόσο ντροπή θα έπρεπε να νιώθουν όσοι δεν φρόντισαν να πληροφορήσουν την ίδια και όλους τους συνομηλίκους της γι' αυτό;

Συνθέτρια η ίδια και συμπαραγωγός του ντοκιμαντέρ «Οι Εβραίοι της Κέρκυρας», που προβλήθηκε πρόσφατα στο 24ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης, εκτός από τη μουσική για τη μοναδική μέχρι σήμερα ταινία τεκμηρίωσης με αυτό το θέμα, που είναι ελάχιστα γνωστό τόσο στο πανελλήνιο όσο και στην τοπική κοινωνία, ιδίως στις νεότερες γενιές, μαζί με την ιστορικό Χριστιάννα Λάτσα, έκανε και την έρευνα και τη γύρισε με τον σκηνοθέτη Γιάννη-Μιριάν Γκεργκεβίτσα.

Εξηγεί: «Με τον Γιάννη αναρωτιόμασταν πώς είναι δυνατό να μην έχει γίνει τόσα χρόνια κάποιο ντοκιμαντέρ. Μου λένε ότι το έκανα γιατί είμαι Εβραία, ενώ δεν είμαι Εβραία, είμαι χριστιανή, αλλά δεν έχει να κάνει καθόλου με αυτό, έτσι κι αλλιώς. Το έκανα γιατί μου αρέσει να φτιάχνω πράγματα και να γράφω μουσική για ταινίες. Είναι ωραίο να κάνεις ντοκιμαντέρ με ιστορικό περιεχόμενο, φόρο τιμής στους ανθρώπους που πέθαναν. Θα μπορούσαν να είναι και χριστιανοί, για μένα όλοι είμαστε Εβραίοι, όλοι είμαστε Χριστιανοί, όλοι είμαστε άνθρωποι».

Με τον Γιάννη-Μιριάν Γκεργκεβίτσα γνωρίστηκαν πριν από λίγα χρόνια και εν μέσω της πρώτης καραντίνας συζητούσαν την πιθανότητα να γυρίσουν κάποιο ντοκιμαντέρ. Ήταν εκείνου ιδέα να ασχοληθούν με την εβραϊκή συνοικία, γιατί ακριβώς δεν ήξεραν τίποτα γι' αυτήν. Μαζί το αποφάσισαν, μαζί το σχεδίασαν και μαζί, χωρίς καμία οικονομική υποστήριξη, με ελάχιστο προϋπολογισμό, το ολοκλήρωσαν, με στόχο προβληθεί κυρίως σε φεστιβάλ ανά τον κόσμο. Γι' αυτό δεν έχει παρουσιαστεί στην πόλη τους ακόμα.

Οι δυσκολίες ήταν πολλές, καθώς οι τελευταίοι εναπομείναντες Εβραίοι στο νησί θέλουν να ξεχάσουν. Η Μαρία λέει σχετικά: «Με μεγάλη δυσκολία βρήκαμε κάποιους ανθρώπους να μας μιλήσουν, αλλά επειδή η Εβραϊκή είναι στο κέντρο της Κέρκυρας, ένα ιδιαίτερα κεντρικό πέρασμα με παλιά και καινούργια κτίρια, εμείς θέλαμε να μάθουμε την ιστορία τους. Τα περισσότερα είναι γκρεμισμένα και δίπλα τους είναι χτισμένα καινούργια, μόνο η Συναγωγή είναι σε καλή κατάσταση.

Προσωπικά, με ενδιέφερε να καταγράψουμε πολύ συνοπτικά όσα συνέβησαν, τα κομβικά σημεία, και να μάθει ο κόσμος, και εγώ προσωπικά, τη γενική κουλτούρα, τη νοοτροπία και την ιστορία των Εβραίων της Κέρκυρας, ήθελα να αναδείξω τα

έθιμα, τους γάμους, τον τρόπο της ζωής της Εβραϊκής μέσα από τις μαρτυρίες των ελάχιστων απογόνων που έχουν απομείνει και όχι να εντυπώσω σε λεπτομέρειες της Ιστορίας που ίσως κουράσουν το κοινό. Να συμπληρώσω ότι μεγάλη βοήθεια πρόσφερε η Ανθή Κυρτσόγλου στις συνεντεύξεις, ο Γιώργος Ζούμπος στην έρευνα και ο δημοσιογράφος Γιάννης Ανδριώτης, που δάνεισε τη φωνή του στην αφήγηση».

Ο Γιάννης-Μιριάν Γκεργκεβίτσα, ο νεαρός Κερκυραίος σκηνοθέτης αλβανικής καταγωγής που ενδιαφέρθηκε για το θέμα, εξηγεί με τη σειρά του: «Γνώρισα τους Εβραίους της Κέρκυρας μέσα από το ντοκιμαντέρ. Δούλευα στο τοπικό κανάλι Star TV και είχαμε κάνει ρεπορτάζ για τα κτίρια της Εβραϊκής που είναι ετοιμόρροπα και δεν έχουν ιδιοκτήτες. Έτσι άρχισαν να μου αποκαλύπτονται τα γεγονότα.

Στενοχωρήθηκα πολύ με τις εικόνες που είδα και από τα πλάνα που μας έστειλαν από το Εβραϊκό Μουσείο Αμερικής. Ζητήσαμε υλικό και από το Corfu History και από την Εβραϊκή Κοινότητα, το οποίο και χρησιμοποιήσαμε. Τα διάφορα σάιτ και τα τοπικά ΜΜΕ, ενώ ανακοίνωσαν ότι γυρίστηκε το ντοκιμαντέρ, δεν έκαναν ούτε αφιέρωμα ούτε μας πήραν κάποια συνέντευξη. Περιμέναμε, αλλά κανείς από την τοπική τηλεόραση δεν μας έκανε κρούση. Αντιθέτως, βγήκαμε ζωντανά στο Ionian TV και την ΕΡΤ3».

Παρακολουθώντας το ντοκιμαντέρ, ανακάλυψα ότι πράγματι τα γεγονότα της Κέρκυρας είναι σχετικά άγνωστα. Θυμήθηκα ωστόσο ότι ο φίλος συγγραφέας Βασίλης Μπούτος, όταν έγραψε ένα μυθιστόρημα επάνω σε αυτά με τίτλο «Η συκοφαντία του αίματος», αντιμετώπισε προβλήματα και είχε δικαστικές διαμάχες με απογόνους ανθρώπων που, σύμφωνα με τεκμήρια της εποχής, κράτησαν αμφιλεγόμενη στάση στις εξελίξεις.

Έτσι, λόγω κάποιων αποκαλύψεων που παραμένουν μέχρι σήμερα ταμπού σχετικά με τον ρόλο των τοπικών κατοχικών αρχών στον αφανισμό της τοπικής κοινότητας μόλις έναν μήνα πριν από το τέλος του πολέμου, βρέθηκαν να κατηγορούνται δημοσίως ακριβώς γιατί κανένας δεν καταδικάστηκε με την Απελευθέρωση.

Το γεγονός είναι ότι μια κοινότητα που αριθμούσε αιώνες παρουσίας στο νησί αφανίστηκε μέσα σε μερικές μέρες στα κρεματόρια του Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Τα παιδιά που υπογράφουν το ντοκιμαντέρ τολμούν να φέρουν τα πάντα στο φως.

Αλλά ας πάρουμε την ιστορία από την αρχή. Ρωμανιώτες Εβραίοι, δηλαδή αυτόχθονες που μιλούσαν ελληνικά, ζούσαν ανέκαθεν στην πόλη της Κέρκυρας και συγκεκριμένα στον λόφο Καμπιέλου που οι ντόπιοι αποκαλούσαν «Οβριοβούνι». Όταν οι Ενετοί γύρω στο 1425 σχεδίασαν νέα οχύρωση, εκείνοι διασκορπίστηκαν σε ολόκληρη την πόλη, σε γειτονιές με χριστιανούς.

Ωστόσο, με τα χρόνια συγκεντρώθηκαν σε συγκεκριμένο χώρο στην πυκνοκατοικημένη περιοχή με τα στενά σοκάκια, πάνω κάτω εκεί όπου βρίσκεται και σήμερα ο ονομαστός συνοικισμός, χωρίς να αποτελεί απαραίτητα γκέτο, αν και ένα προστατευτικό τείχος χτισμένο περιμετρικά πρόσφερε μια σχετική ασφάλεια. Μετά το 1492, με τον διωγμό των Εβραίων από την Ισπανία, κατέφθασαν στον

ελλαδικό χώρο Σεφαραδίτες Εβραίοι, αλλά η πλειονότητά τους κατέληξε στη Θεσσαλονίκη.

Ήταν το 1540 όταν ένα νέο κύμα από τη Νότια Ιταλία, συγκεκριμένα από την Απουλία, κατέφθασε και εγκαταστάθηκε στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα. Έναν αιώνα μετά, στους λεγόμενους Πουλιέζους, οι οποίοι μιλούσαν και μια δική τους διάλεκτο, προστέθηκαν αρκετοί που έφθασαν από την Πορτογαλία, οι Μαρράνος.

Οι δύο συνομοταξίες, Ρωμανιώτες, δηλαδή Γραικοί ελληνόγλωσσοι Εβραίοι, και Πουλιέζοι δεν τα έβρισκαν μεταξύ τους, οπότε είχαν και ξεχωριστές συναγωγές, τη Scuola Greca και τη Scuola Pugliese. Πάντως, ως Εβραίοι τύχαιναν ιδιαίτερων προνομίων έτσι κι αλλιώς από τη Βενετία, λόγω της γεωπολιτικής θέσης του νησιού, και όταν μετά τη Ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571 αποφασίστηκε η εκδίωξη όλων των Εβραίων από τις κτήσεις της, οι Κερκυραίοι Εβραίοι είχαν καλύτερη αντιμετώπιση.

Παράλληλα, είχαν δικαίωμα να έχουν περιουσία και να εξασκούν τα επαγγέλματα του δικηγόρου και του γιατρού, που αλλού απαγορευόταν. Έφεραν από τότε ένα διακριτικό στο χρώμα του κίτρινου. Όταν στο τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα η Κέρκυρα περιήλθε στην κατοχή της Γαλλίας του Ναπολέοντα η εβραϊκή κοινότητα για πρώτη φορά είχε ίσα δικαιώματα και ισοπολιτεία με τους υπόλοιπους κατοίκους του νησιού.

Η αγγλική πεντηκονταετής κατοχή από το 1814 μέχρι το 1864, προτού η Αγγλία παραδώσει τα Ιόνια στην Ελλάδα, δεν ήταν και η ευτυχέστερη περίοδος για τους 4.000 Εβραίους της Κέρκυρας. Χωρίς πολιτικά δικαιώματα και χωρίς δικηγόρους, επιδόθηκαν σε αυτό που ήξεραν καλύτερα, το εμπόριο, όπως και στα ναυτιλιακά. Πάντως, εκείνο το διάστημα ιδρύθηκε και η τρίτη συναγωγή με την επωνυμία «Νουόβα».

Με την προσάρτηση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα οι Εβραίοι αυτομάτως έλαβαν την ελληνική υπηκοότητα. Η άνθηση της κοινότητας ήταν πια εγγυημένη και πράγματι τα χρόνια που ακολούθησαν οι περισσότερες οικογένειες απέκτησαν ευρωστία και ευμάρεια, ενώ η κοινότητα διέθετε τα δικά της ιδρύματα και σχολεία. Φυσικά, δεν ήταν όλοι πλούσιοι, υπήρχαν και μικροτεχνίτες και βιοτέχνες και μικρέμποροι, ωστόσο παρατηρούνταν μια ακμή που ενοχλούσε, εξού και ο αντισημιτισμός βρήκε την ευκαιρία να δείξει τις πραγματικές του διαστάσεις.

Στις 13 Απριλίου 1891, λίγο πριν από το χριστιανικό Πάσχα, η κόρη ενός ράφτη, μόλις οκτώ ετών, η Ρουμπίνα Σάρδα, βρέθηκε τεμαχισμένη μέσα σε έναν σάκο. Οι Έλληνες έβαλαν σε εφαρμογή τη μεσαιωνική «συκοφαντία του αίματος», ότι δηλαδή το κορίτσι δολοφονήθηκε ώστε το αίμα του να χρησιμοποιηθεί για τελετουργίες.

Μάλιστα διαδόθηκε ότι το κορίτσι ήταν χριστιανό και ότι υπεύθυνοι του φονικού ήταν οι γονείς. Ξέσπασαν συγκρούσεις, όχλος όρμησε στην Εβραϊκή, έβαλε φωτιά σε σπίτια, λιθοβολήθηκε η κατοικία του ραβίνου και βεβηλώθηκε το εβραϊκό νεκροταφείο. Ανέλαβε ο βρετανικός στόλος να επιβάλει την τάξη, ενώ στάλθηκαν

στρατιωτικές ενισχύσεις και από την ηπειρωτική χώρα.

Τα γεγονότα διήρκεσαν έναν μήνα, αφήνοντας πίσω είκοσι πέντε νεκρούς στην Κέρκυρα και άλλους πέντε στη Ζάκυνθο, όπου επίσης σημειώθηκαν επεισόδια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μέχρι το τέλος του έτους οι Εβραίοι να εγκαταλείψουν κατά εκατοντάδες την Κέρκυρα, μεταναστεύοντας προς την Ευρώπη, τη Θεσσαλονίκη, την Κωνσταντινούπολη και την Αίγυπτο. Συγχρόνως, για πρώτη φορά Ρωμανιώτες και Πουλιέζοι ένωσαν τις δυνάμεις τους.

Κατά την περίοδο της ιταλικής κατοχής, τα πράγματα ήταν σχετικά ήρεμα για τους Εβραίους της Κέρκυρας. Μάλιστα, χάρη στην παρουσία πλοίου του Ερυθρού Σταυρού ένωσαν ιδιαίτερα προστατευμένοι.

Μέχρι τις 13 Σεπτεμβρίου του 1943, όταν οι Γερμανοί, αφού πρώτα βομβάρδισαν την πόλη, καταστρέφοντας ιστορικά κτίρια, ανάμεσά τους τις δύο συναγωγές «Πουλιέζα» και «Νουόβα», στις 27 του μήνα πήραν την κυριαρχία του νησιού από τους Ιταλούς. Οι Εβραίοι είτε δεν είχαν σαφείς πληροφορίες σχετικά με τα περί εκτοπισμού των Εβραίων της Θεσσαλονίκης είτε λόγω της μεταξύ τους διχόνοιας δεν έδωσαν σημασία.

Στις 9 Ιουνίου 1944 οι ναζιστικές δυνάμεις συγκέντρωσαν όλες τις οικογένειες στην πλατεία Στρατού και από κει τους οδήγησαν στο Παλαιό Φρούριο. Απελπισμένοι και αβοήθητοι, Εβραίοι κάθε ηλικίας –είχαν σηκώσει από τα κρεβάτια τους μέχρι και αρρώστους– πρώτα παρέδωσαν ό,τι αντικείμενο αξίας είχαν επάνω τους και μετά τα κλειδιά των σπιτιών τους, τα οποία την ίδια μέρα άρχισαν να λεηλατούνται – και όχι μόνο από Γερμανούς στρατιώτες.

Οι τοπικές αρχές, δηλαδή η νομαρχία, η δημαρχία και η αστυνομία, λέγεται ότι δεν έκαναν τίποτα, ενώ κυκλοφόρησε και τοιχοκολλήθηκε μια ανακοίνωση που χαιρέτιζε το γεγονός ως κάτι απελευθερωτικό και απαιτούσε όποιος δεν είχε ακόμα παραδοθεί να το κάνει αμέσως, αλλιώς θα θεωρούνταν προδότης. Η αυθεντική προκήρυξη υπάρχει στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος και ήταν αυτό το τεκμήριο που χρησιμοποίησε ο Βασίλης Μπούτος, ενώ το επιβεβαιώνουν κι άλλοι ιστορικοί, σε δικά τους βιβλία.

Μόλις και μετά βίας πρόλαβαν να ξεφύγουν περίπου διακόσιες γυναίκες και να κρυφτούν στα χωριά, αλλάζοντας τα ονόματά τους. Δηλαδή αυτό που συνέβη στη Ζάκυνθο, όπου ο δήμαρχος Λουκάς Καρέρ και ο μητροπολίτης Χρυσόστομος Δημητρίου έσωσαν τους Εβραίους συμπολίτες τους, δεν συνέβη στην Κέρκυρα. Ούτε πρόλαβαν να περάσουν στην ηπειρωτική χώρα και να καταφύγουν στα βουνά.

Μια απόπειρα του ΕΑΜ να ενεργοποιήσει ψεύτικο συναγερμό ώστε να προκληθεί αναστάτωση και γενικός ξεσηκωμός ώστε να αποδράσουν και να τους φυγαδεύσουν στην Αλβανία δεν πέτυχε. Αντιθέτως, περί τα 2.000 άτομα επιβιβάστηκαν σταδιακά σε μαούνες και φορτηγά πλοία και μέσω Ηγουμενίτσας και Πάτρας πήγαν στο Χαϊδάρι και από κει με φορτηγά-βαγόνια, μετά από ταξίδι εννέα ημερών, κατέληξαν στο στρατόπεδο Άουσβιτς-Μπίρκεναου, όπου οι περισσότεροι οδηγήθηκαν σε θαλάμους αερίων και κρεματόρια. Ήταν 29 Ιουνίου 1944, ενώ η απόβαση των

συμμάχων στη Νορμανδία ήταν εν εξελίξει .

Στην Κέρκυρα επέστρεψαν 180 άτομα μετά από μεγάλες ταλαιπωρίες, για να βρουν τα σπίτια τους ρημαγμένα και σε κάποιες περιπτώσεις κατελημμένα από ξένους. Όπως στην περίπτωση της πλούσιας κληρονόμου Μίλκας Κολονιμού, η οποία χρειάστηκε να καταφύγει στα δικαστήρια ώστε να αποδείξει ότι το αρχοντικό του πατέρα της και τα ακίνητα της οικογένειάς της δεν ανήκαν σε πασίγνωστο δικηγόρο και συμβολαιογράφο της εποχής, που με πλαστογραφίες τα είχε ιδιοποιηθεί.

Στο ντοκιμαντέρ συμμετέχει, δίνοντας συνέντευξη, και μια ιδιαίτερα μαχητική γυναίκα που ασχολείται με τα κοινά, η Νίνα Βιτάλ. Ο πατέρας της σώθηκε στο Άουσβιτς γιατί ως νέο παλικάρι και ραδιοτεχνουργός αποδείχτηκε χρήσιμος και δεν κατέληξε στους θαλάμους αερίων. Ήταν ανάμεσα στους ελάχιστους που επέστρεψαν στη γενέτειρά του, όπου παντρεύτηκε Χριστιανή που χρειάστηκε να αλλάξει θρήσκευμα.

Η κ. Βιτάλ λέει: «Στη Θεσσαλία σώθηκαν πολλοί που πήγαν στο βουνό με τον Άρη. Μπορεί κανείς να τα διαβάσει αυτά στο βιβλίο του Στίβεν Μπόουμαν Jewish resistance in wartime Greece, μεταφρασμένο από τον Ισαάκ Μπενμαγιόρ, σε έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου. Εβραιοπούλες έγιναν καπετανοπούλες στα βουνά με τον Βελουχιώτη. Δηλαδή ήταν μάχιμοι οι Εβραίοι, δεν τους πήραν μόνο για να τους προφυλάξουν.

Στην Κέρκυρα είχαμε Ρωμανιώτες, δηλαδή αυτόχθονες Έλληνες, όπως είναι η κοινότητα στα Γιάννενα, οι οποίοι βρίσκονταν σε μόνιμη αντιπαλότητα με τους Απουλιέζους, αλλά μετά τα γεγονότα της σφαγής της Ρουμπίνας Σάρδα ενώθηκαν. Σεφαραδίτες είχαμε πάρα πολύ λίγους, οι περισσότεροι είχαν πάει στη Θεσσαλονίκη.

Σήμερα είμαστε εξήντα άτομα. Η συναγωγή δεν λειτουργεί πια. Στις μεγάλες γιορτές φέρναμε ραβίνο είτε από το Ισραήλ είτε κάποιον θρησκευτικό λειτουργό από την υπόλοιπη Ελλάδα. Οι περισσότεροι, και να έχουν στην κατοχή τους τεκμήρια, δεν τα δίνουν. Με το βομβαρδισμό του '43 κάηκε όλη η Κέρκυρα και μαζί ένα μεγάλο μέρος των αρχείων.

Αυτήν τη στιγμή γίνεται μια καλή προσπάθεια από την κοινότητα και ανακατασκευάζονται πολλά από τα κτίρια. Μάλιστα δίνονται σε άπορους και σε φοιτητές, για να έχουν μια στέγη. Άλλα νοικιάζονται και με τα έσοδα τους δίνονται επιδόματα. Δεν μιλάμε για τα γκρεμίδα πίσω από τη συναγωγή, τα περισσότερα επί της Ευγενίου Βουλγάρεως, πολύ κεντρικό σημείο στην Κέρκυρα. Ασχολούμαι με τα κοινά πολλά χρόνια και πρέπει να πω ότι δεν έχω νιώσει αντιεβραϊσμό. Βέβαια, μπορεί να τον βγάλουν ανά πάσα στιγμή ακόμα και άνθρωποι από τους οποίους δεν το περιμένεις.

Εγώ, που προέρχομαι από τον χώρο της αριστεράς, όταν κάνει κάτι στραβό το κράτος του Ισραήλ, αντιμετωπίζω ένα μπάχαλο. "Μη με μπερδεύετε", τους λέω, "δεν έχω σχέση με το Ισραήλ". Εγώ, όπως και οι γονείς μου, γεννήθηκα εδώ.

Βλέπεις ότι δεν είναι μόνο από την ακροδεξιά αλλά και από προοδευτικούς που μπορεί να σου έρθει η ρουκέτα. Να μην ξεχνάμε αυτά που έγιναν γιατί όποιος τα ξεχνάει, θα τα δει να επαναλαμβάνονται, επειδή ο φασισμός δεν είναι ιδεολογία, είναι συμπεριφορά. Κάνω ό,τι καλύτερο μπορώ γιατί το χρωστάω στη μνήμη του πατέρα μου και της οικογένειας».

ΠΗΓΗ: [LIFO, 4.5.2022](#)